

TILGÆNGELIGHEDSUDVALGET

v/ fmd. dommer Anders Martin Jensen
Retten i Næstved
Gardehusarvej 5, Næstved

BERETNING 26

Om vurdering af praksis på tilgængelighedsområdet
i perioden 1.1.2020 - 31.12.2020

Afgivet af et udvalg under kulturministeren nedsat i henhold til
arkivloven, lovbekendtgørelse nr. 1201 af 28. september 2016

Indholdsfortegnelse

I	INDLEDNING	3
II	UDVALGETS OVERVEJELSER	5
A.	RIGSARKIVET	5
1.	Bevaring, kassation og aflevering af arkivalier.....	5
1.1.	Aflevering af papirarkivalier og digitale arkivalier.....	5
1.2.	Reviderede bestemmelser for arkivalier.....	5
1.3.	Tilsynet med arkivdannelsen og uhjemlede kassationer	6
2.	Fastsættelse af længere tilgængelighedsfrister efter arkivlovens § 27	8
3.	Praksis vedrørende dispensationer	9
3.1.	Sagsbehandlingstider hos Rigsarkivet og hos myndigheder	9
3.2.	Tilladelser og afslag	10
3.3.	Andre betingelser for adgang	12
3.4.	Afslag vedrørende strafferetligt materiale og 2. verdenskrig	12
4.	Adgang til læsesalene og fjernlån	12
B.	KOMMUNALE ARKIVER	14
III	SAMMENFATNING	15

I. INDLEDNING

Udvalget til vurdering af praksis på tilgængelighedsområdet blev nedsat første gang i henhold til arkivloven fra 1994 og er senest nedsat i henhold til lov nr. 1050 af 17. december 2002, som trådte i kraft den 1. juli 2003. Efter lovens § 39 nedsætter kulturministeren et udvalg - Tilgængelighedsudvalget - til at vurdere de offentlige arkivers og myndigheders praksis på tilgængelighedsområdet.

Det er udvalgets kommissorium at vurdere praksis på tilgængelighedsområdet på baggrund af en årlig rapport udarbejdet af rigsarkivaren og at udtale sig om, hvorvidt der bør gennemføres ændringer på området.

Rigsarkivarens årlige rapport skal beskrive følgende hovedpunkter:

- Praksis vedrørende tilgængelighed til ikke-afleverede statslige arkivalier, der er over 20 år gamle.
- Afleveringspraksis
- Praksis vedrørende tilgængelighedsfrister og screening
- Praksis vedrørende dispensationer
- Praksis vedrørende tilgængelighed til kommunale arkivalier, der er over 20 år gamle.

Udvalget kan anmode om supplerende oplysninger om sagsbehandlingen fra Statens arkiver og kan som led i den årlige rapportering kommentere enkeltsager af principiel interesse. En repræsentant fra Statens Arkiver kan deltage i udvalgets møder for at give udvalget de nødvendige oplysninger i den forbindelse.

På baggrund af udvalgets drøftelser afgives en årlig beretning til kulturministeren.

Udvalgets virksomhed omfatter statens arkiver og de kommunale og regionale arkiver.

Rigsarkivets Rapport om praksis på tilgængelighedsområdet 2020 vedrører perioden fra 1. januar til 31. december 2020. Rapporten handler om såvel Statens Arkiver som de kommunale arkiver.

Rapporten har dannet grundlag for udvalgets arbejde med Beretning 26.

Udvalget har i perioden fra modtagelsen af Rigsarkivets rapport til afgivelsen af Beretning 26 afholdt to møder. Rigsarkivaren har deltaget i et af disse.

På tidspunktet for udarbejdelsen af Beretning 26 er medlemmerne af Tilgængelighedsudvalget følgende:

Formand:

Dommer Anders Martin Jensen

Øvrige medlemmer:

Forskningens repræsentanter:

Lektor Heidi Vad Jønsson, Syddansk Universitet

Lektor Rasmus Mølgaard Mariager, Københavns Universitet

Pressens repræsentanter:

Journalist Villy Dall

Seniorkonsulent, cand.jur. Christina Moshøj, Danske Medier, udtrådt i december 2021.

Forvaltningens repræsentanter:

Fuldmægtig Caroline Rubow, Udenrigsministeriet

Screenere Bo Thorenfeldt Poulsen, Forsvarsministeriet, udtrådt i februar 2022

Seniorkonsulent Flemming Nielsen, Kommunernes Landsforening

II. UDVALGETS OVERVEJELSER

A. RIGSARKIVET

1. Bevaring, kassation og aflevering af arkivalier

1.1. Aflevering af papirarkivalier og digitale arkivalier

Rigsarkivet oplyser i rapporten for 2020 om følgende udskudte afleveringer på grund af hyppig administrativ brug:

- Udenrigsministeriet, aflevering udskudt for personalesager og navnekartotek for personale- og borgersager;
- Aarhus BSS, aflevering udskudt for specialer 1963-2006;
- Aalborg Stift, aflevering udskudt for kirkesager 1996-2000;
- Aarhus Stift, aflevering udskudt for personalesager 1978-2000;
- Aarhus Universitet, Institut for Geoscience, aflevering udskudt for specialer og ph.d.-afhandlinger 1973-2018; og
- Aarhus Universitet, Institut for Fysik og Astronomi, aflevering udskudt aflevering for specialer og ph.d.-afhandlinger 1961-2016.

Rigsarkivet har tidligere oplyst over for Tilgængelighedsudvalget i forbindelse med beretningen for 2016, at en udskydelse betyder, at afleveringen foreløbigt udskydes indtil næste afleveringstermin, typisk 5 år. Rigsarkivet gør myndigheden opmærksom på pligten til at stille arkivalierne til rådighed for offentligheden. Det er endvidere muligt at søge på arkivalierne i Rigsarkivets arkivdatabase Daisy.

De anførte udskudte afleveringer giver ikke udvalget anledning til bemærkninger.

1.2. Reviderede bestemmelser for arkivalier

Rigsarkivet oplyser i rapporten for 2020, at der ikke i løbet af året er udstedt bekendtgørelser om bevaring og kassation af papirarkivalier fra statslige myndigheder, men at der

er truffet afgørelser om kassation af data i administrative systemer og om forskningsdatasæt.

Der er ikke udstedt bestemmelser om bevaring og kassation af papirarkivalier eller data i it-systemer hos kommunale og regionale myndigheder.

Den 1. januar 2021 trådte lov nr. 1943 af 15. december 2020 om ændring af arkivloven i kraft. Det ny kapitel 7 a og navnlig den ny § 39 b indfører en ret for borgerne til indsigt i egne personoplysninger i (papir)arkivalier. Der er tale om en udvidelse i forhold til den hidtidige § 42 (nu § 39 a) om indsigt i egne oplysninger i forbindelse med elektronisk databehandling mv.

Selvom lovændringen som nævnt først trådte i kraft den 1. januar 2021 har Rigsarkivaren på Tilgængelighedsudvalgets forespørgsel i forbindelse med mødet med udvalget oplyst, at ændringen bedømt på antallet af modtagne begæringer har været en succes. Rigsarkivet har modtaget 8.755 begæringer om dokumentation for uddannelse, 14.857 begæringer om fødselstidspunkter (formentlig navnlig til brug for numerologi) og 6.216 ansøgninger i øvrige sager (for eksempel anbringelsessager, adoptionssager, straffesager, socialsager), i alt 29.828 begæringer. Sagsbehandlingen er – navnlig for så vidt angår ansøgningerne i de øvrige sager – ofte tidskrævende, fordi der skal fjernes oplysninger om andre personer.

På grund af det store antal begæringer, navnlig i 1. kvartal af 2021, har Rigsarkivets sagsbehandling ikke kunnet følge med antallet af ansøgninger. Rigsarkivet har derfor kun afsluttet lidt over halvdelen af sagerne. Rigsarkivet har endvidere oplyst, at lovændringen ikke er fuldt finansieret, at der er oprettet to nye enheder til sagsbehandlingen, og at Rigsarkivet fortsat løbende arbejder på at forbedre og effektivisere sagsbehandlingen, blandt andet ved anvende studentermedarbejdere og forbedre ansøgningsblanketterne.

1.3. Tilsynet med arkivdannelsen og uhjemlede kassationer

Et af Rigsarkivet i marts 2020 iværksat tilsyn blev forsinket på grund af covid-19-nedlukningen, men er nu afsluttet. Der er indberettet 187 km papirarkivalier, men langt fra alt skal bevares. Forvaltningen er blevet digital, og Rigsarkivet vil nu gå i gang med at planlægge afleveringen af de sidste statslige papirarkivalier, der skal afleveres frem til 2030. Statslige myndigheder anmelder ikke i fornødent omfang nye it-systemer, så der kan træffes beslutning om bevaring og sletning. Der blev således i forbindelse med tilsynet anmeldt mere end 1.500 systemer, som Rigsarkivet ikke kendte. Rigsarkivet overvejer, hvordan problemet kan løses.

Rigsarkivaren har i forbindelse med mødet med udvalget supplerende oplyst, at to tredjedele af de 1.500 systemer nu er anmeldt til Rigsarkivet, og at der er fastlagt tidsfrister for anmeldelse af de resterende. Rigsarkivet har truffet beslutning om bevaring eller kassation vedrørende ca. 500 af de anmeldte systemer. Behandlingen har indtil videre vist, at

der i stort omfang er tale om systemer, som anvendes til for eksempel præsentation af data, som allerede afleveres fra andre systemer eller systemer, som ikke er databærende (applikationer) eller berører rent driftsmæssige forhold som lokalebookinger mv. Der har indtil videre været en relativ lille mængde bevaringsværdige data i de anmeldte systemer. Rigsarkivet vil i 2022 fortsætte behandlingen af anmeldelserne.

Rigsarkivet har endvidere i forbindelse med mødet med udvalget oplyst, at Rigsarkivet ikke fører tilsyn med myndighedernes overholdelse af journaliseringspligten eller kvaliteten af journaliseringen, og at godkendelsen af nye it-systemer først og fremmest skal sikre, at der kan ske aflevering af de digitale arkivalier til Rigsarkivet.

Rapporten for 2020 indeholder ikke oplysninger om uhjemlede kassationer i 2020. Rigsarkivaren har i forbindelse med mødet med udvalget nærmere oplyst om følgende uhjemlede kassationer:

- Advokatsamfundet, der er en privat organisation og som sådan ikke omfattet af arkivloven, varetager sekretariatsfunktionen for Advokatnævnet, der er et statsligt nævn. Rigsarkivet har i januar 2020 gjort Advokatsamfundet opmærksom på, at statslige arkivalier ikke må kasseres uden hjemmel, efter at man var blevet opmærksom på, at 17 referater fra Advokatnævnets møder 2007-2009 måtte anses for uhjemlet kasseret. Advokatsamfundet har senere oplyst, at nogle af referaterne er fundet, så der nu kun mangler 12 referater.
- Danmarks Nationalbank har oplyst, at fire arkivserier er bortkommet. Det drejer sig om tre serier fra Organisationskontoret: organisationsplaner 1999-2007 (0,1 hyldemeter), foranstaltninger, hvidvask 1992-2002 (0,1 hyldemeter) og spekulationsregler 1992-2002 (0,1 hyldemeter), og om en serie fra Den Kgl. Mønt: journalsager 1998-2007 (9 hyldemeter). Danmarks Nationalbank har dog samtidig oplyst, at alle principielle spørgsmål/sager var blevet forelagt bankens direktion eller direktionssekretariat, hvorfor der i direktionens/direktionssekretariatets arkiv vil være dokumentation af de væsentligste af de bortkomne arkivalier. Rigsarkivet har i august 2020 Danmarks Nationalbank opmærksom på, at statslige arkivalier ikke må kasseres uden hjemmel.
- Sundhedsdatastyrelsen og Statens Serum Institut udsendte den 30. september 2020 en pressemeddelelse om, at en række mails var blevet slettet, og at der samtidig havde været et journaliseringsefterslæb, som betød, at ikke alle journaliseringspligtige mails var blevet journaliseret i styrelsernes ESDH-system. Efter at Rigsarkivet den 2. oktober 2020 havde anmodet om en redegørelse og efter modtagelse af redegørelsen, skrev Rigsarkivet den 24. februar 2021 til Sundhedsdatastyrelsen og Statens Serum Institut, at styrelserne ikke har varetaget arkivmæssige hensyn. Da styrelserne efter fejlen var opdaget, havde gjort en stor indsats for re-

konstruktion og efterjournalisering, valgte Rigsarkivet ikke at foretage sig yderligere.

- Sundheds- og Ældreministeriet meddelte den 4. september 2020, at datasættet ”Landsdækkende undersøgelse af kræftpatienters oplevelser 2009” var kasseret uden hjemmel. Rigsarkivet havde siden 2009 været i dialog med ministeriet om aflevering af datasættet, men afleveringen var blevet udskudt ad flere omgange. Rigsarkivet vurderede, at der var tale om væsentlig tilsidesættelse af arkivmæssige hensyn. Da der var tale om et departement foretog Rigsarkivet den 12. november 2020 indberetning til Kulturministeriet jf. arkivbekendtgørelsen § 3, stk. 5. Rigsarkivet har også omtalt sagen på sin hjemmeside.
- I forbindelse med aflevering af Finansministeriets ESDH-system 2009-2018 blev det opdaget, at Finansministeriet havde anvendt en fejlbehæftet teknisk løsning, som betød, at ca. 34.000 filer uhjemlet var kasseret (systemet indeholder ca. 3.1 millioner filer). Rigsarkivet vurderede, at der var tale om væsentlig tilsidesættelse af arkivmæssige hensyn. Rigsarkivet foretog derfor den 13. november 2020 indberetning til Kulturministeriet jf. arkivbekendtgørelsen § 3, stk. 5. Sagen er også omtalt på Rigsarkivets hjemmeside.

Det anførte om Rigsarkivets tilsyn med arkivdannelsen giver ikke Tilgængelighedsudvalget anledning til bemærkninger, bortset fra at enkelte af de uhjemlede kassationer (materialet fra Danmarks Nationalbanken om foranstaltninger mod hvidvask og materialet fra Sundheds- og Ældreministeriet om kræftpatienters oplevelser), der ikke skyldes Rigsarkivet, forekommer særligt uheldige.

2. Fastsættelse af længere tilgængelighedsfrister efter arkivlovens § 27

Forlængelsen af den almindelige tilgængelighedsfrist på 20 år medfører, at de pågældende arkivalier indtil fristens udløb kun er tilgængelige med samtykke fra den pågældende myndighed, jf. arkivlovens § 33, nr. 1, jf. § 22.

Det fremgår af rapporten for 2019, at der er fastsat forlængede tilgængelighedsfrister for

- en række sager om Danmarks Nationalbanks samarbejde med Den Europæiske Centralbank, om forvaltning af statens gældsportefølje og om danske bankers forretningsforhold, jf. arkivlovens § 27, stk. 1, nr. 2, 4, 5 og 6.
- saggrupper i Lægemiddelstyrelsen ESDH-system om lægemiddelvirksomhedernes produktionsmetoder, 60 år, jf. arkivlovens § 27, stk. 1, nr. 5 og 6.

Rigsarkivaren har i forbindelse med mødet med Tilgængelighedsudvalget

- nærmere oplyst, at der er tale om saggrupper om godkendelse og overvågning af virksomheder, godkendelse og overvågning af lægemidler og produktsikkerhed og fremme af sikker og rigtig anvendelse af sundhedsprodukter. Rigsarkivaren har endvidere supplerende oplyst, at der ikke i tidsrummet fra 2016-2020 er givet afslag på adgang til materiale fra Lægemiddelstyrelsen, og at det kun har været muligt at finde en enkelt ansøgning om adgang – fra Lægemiddelstyrelsen selv.
- visse journalsager 1989-2006 fra Udenrigsministeriet, svarende til gældende frister for journalsager 1973-1988. Udenrigsministeriets repræsentant i Tilgængelighedsudvalget har oplyst, at der typisk er tale om fristforlængelse på grund af hensynet til statens sikkerhed eller udenrigspolitiske hensyn, og at det i praksis er muligt at dispensere fra tilgængelighedsfristen og give arkivadgang, når der søges.
 - visse dele af Aktionsstyrkens arkiv fra Politiets Efterretningstjeneste, jf. arkivlovens § 27, stk. 1, nr. 1.

De anførte forlængelser af tilgængelighedsfrister giver ikke udvalget anledning til bemærkninger.

3. Praksis vedrørende dispensationer

3.1. Sagsbehandlingstider hos Rigsarkivet og hos myndigheder

Arkivlovens § 36 fastsætter en svarfrist på højest 15 dage for ansøgninger eller henvendelser om benyttelse af ikke umiddelbart tilgængeligt arkivmateriale. Sagsbehandlingstiderne er yderligere indskærpet i rigsarkivarens instruks om behandling af tilgængelighedssager, kapitel X, afsnit A, hvori det hedder:

”A. Svarfrister

1. Ansøgeren skal efter arkivlovens § 36 have svar inden 15 dage. Denne frist skal ubetinget overholdes.
2. Fristen regnes fra ansøgningens modtagelse til afsendelse af svar, således at alle kalenderdage regnes med, herunder modtagelsesdagen. Svar skal altså afgå fra Statens Arkiver senest den 15. dag.
3. Svarfristen gælder også i de tilfælde, hvor der ikke foreligger en afgørelse. I så fald skal Statens Arkiver efter arkivlovens § 36 oplyse om grunden hertil, herunder om hvornår svaret kan ventes.
4. Hvis rigsarkivaren eller den, han bemyndiger hertil, træffer afgørelse, vil grunden til senere besvarelse, normalt være, at afgørelsen kræver meget omfattende undersøgelser, eller at der er opstået en så alvorlig tvivl, at sagen er forelagt rigsarkivaren eller afleverende myndighed.
5. Skal der høres om samtykke, skal skrivelse til afleverende myndighed afgå snarest og senest den 15. dag fra og med modtagelse af ansøgningen.
6. Ansøgeren orienteres med kopi af høringsskrivelse. I orienteringen anføres, at svar først kan ventes, når afleverende myndighed har taget stilling til samtykke.
7. I høringsskrivelse mindes afleverende myndighed om, at fristen for svar på samtykke efter arkivloven er 30 dage.
8. Har Statens Arkiver ikke modtaget svar på høring om samtykke inden 30 dage, rykkes afleverende myndighed snarest, dog senest inden 10 dage.”

Rigsarkivet skal behandle henvendelsen senest fem dage efter modtagelsen af svaret, hvis ansøgeren skal svares på grundlag af et samtykke fra den afleverende myndighed. Rigsarkivet laver ugentlige fejlsøgninger og rapporter om sagernes frister og overskridelser, og hver enkelt overskridelse rapporteres særskilt.

Der foreligger ikke en opgørelse eller et overslag vedrørende den gennemsnitlige sagsbehandlingstid i 2020, men Rigsarkivet har oplyst, at behandlingen af ansøgninger generelt har været meget berørt på grund af covid-19-nedlukningen. Rigsarkivet ophævede i forbindelse med nedlukningen midlertidigt svarfristerne fra marts til september 2020. Der blev ikke ført regnskab med overskridelserne af de midlertidigt ophævede svarfrister, og der var et stort efterslæb af ubesvarede ansøgninger ved genåbningen, men efterslæbet var afviklet den 15. september 2020.

Rigsarkivet oplyser, at der ikke kan laves en præcis statistik for fristoverskridelserne i 2020. I januar kvartal frem til nedlukningen blev svarfristen overskredet i 1,7% af sagerne (1.714 rettidige svar ud af 1.744 svar). I september udgjorde fristoverskridelserne 3,5% (808 rettidige svar ud af 837 svar) og i 4. kvartal 2,3% (1.857 rettidige svar ud af 1.900 svar).

Der er tale om en svag stigning i procentdelen af overskridelser i forhold til tidligere år, der på grund af covid-19 må antages at fortsætte i 2021.

Rigsarkivet oplyser, at man har fastholdt fokus på svar fra myndighederne, men at man måtte rykke en række myndigheder, der på grund af covid-19-nedlukningen havde oparbejdet et efterslæb. I en del tilfælde blev myndighedernes sagsbehandling i forbindelse med ansøgninger om adgang til ikke umiddelbart tilgængeligt materiale forsinket, fordi Rigsarkivets ekspedition af materialet til myndigheden var forsinket på grund af covid-19.

Det er indtrykket hos de medlemmer af Tilgængelighedsudvalget, der samarbejder med Rigsarkivet om arkivspørgsmål, at Rigsarkivet var fleksibelt under de givne omstændigheder under covid-19-nedlukningen.

Den svage stigning i antallet af fristoverskridelser og forsinkelsen af sagsbehandlingen på grund af covid-19 kan ikke give udvalget anledning til bemærkninger. Udvalget bemærker endvidere, at Rigsarkivets fokus på sagsbehandlingstiderne fortsat må anses for særdeles tilfredsstillende.

3.2. Tilladelser og afslag

I rigsarkivarens instruks om behandling af tilgængelighedssager, kapitel X, afsnit C, hedder det om indberetning af oplysninger:

”1. Efter arkivlovens § 39, stk. 3, skal rigsarkivaren hvert år til kulturministeren afgive rapport om tilgængelighed.

2. Med henblik på udarbejdelse af denne rapport afgiver alle enheder senest 14 dage efter udløbet af hvert kvartal oplysning om behandling og afgørelse af ansøgninger efter arkivlovens § 31 efter de tidligere herom udstedte bestemmelser, dog således at indberetningerne nu følger kalenderens kvartaler.

3. Afslag indberettes løbende til rigsarkivaren med kopi af sagens vigtigste dokumenter (ansøgning, svar på samtykkehøring og brev til ansøger).”

For så vidt angår de offentlige arkiver afgjorde Rigsarkivet i 2020 4.358 mod 4.421 i 2019, 3.982 i 2018 og 3.559 i 2017. Afgørelserne i 2020 fordelte sig på 4.258 tilladelser og 100 afslag mod 4.338 tilladelser og 83 afslag i 2019, 3.901 tilladelser og 81 afslag i 2018 og 3474 tilladelser og 85 afslag i 2017.

Rigsarkivaren har tidligere over for udvalget oplyst, at et afslag tæller fuldt med i statistikken, også selvom der alene er tale om et delvis afslag på en ansøgning, der i øvrigt kan imødekommes, og i så fald tillige tæller som en tilladelse.

Der er således tale om et i det væsentlige uændret forhold mellem antallet af afslag og tilladelser i forhold til foregående år (2,3% i 2020 mod 2,0 % i 2019, 2,1 % i 2018 og 2,4 % i 2017).

Rigsarkivet har generelt om sagsbehandlingen, når en ansøgning ikke eller ikke fuldt ud imødekommes, eller når ansøgeren har svært ved at præcisere sin ansøgning og derfor er nødt til at ansøge bredt, supplerende oplyst følgende:

- 1) I de tilfælde hvor Rigsarkivet skal indhente samtykke fra afleverende myndighed inden afgørelsen, og myndigheden træffer afgørelse om ikke at give samtykke, får ansøgeren en foreløbig afgørelse/partshøring fra Rigsarkivet med oplysning om muligheden for at indsende supplerende og korrigerende oplysninger. Modtager Rigsarkivet ikke yderligere oplysninger fra ansøger, får ansøgeren en endelig afgørelse (et afslag). Det er de endelige afslag, der fremgår af regesten. Modtager Rigsarkivet yderligere oplysninger fra ansøger vil Rigsarkivet normalt forelægge spørgsmålet for afleverende myndighed igen.
- 2) I de tilfælde hvor Rigsarkivet selv træffer afgørelsen, jf. arkivlovens § 23, og i de tilfælde hvor Rigsarkivet har givet ansøger et endeligt afslag, modtager ansøgeren en klagevejledning, det vil sige vejledning om klage til ressortmyndigheden og oplysning om pågældende ressortmyndighed.
- 3) Hvis en ansøgning ikke fuldt ud kan imødekommes (afslag på dokumentniveau) på baggrund af myndighedens samtykke, anmoder Rigsarkivet myndigheden om præcist at oplyse hvilke dokumenter, der er omfattet af samtykket henholdsvis afslaget. Ansøgeren får herefter adgang til dokumenterne omfattet af samtykket og klagevejledning, jf. under 1), om dokumenterne omfattet af afslaget.
- 4) Hvis en ansøger har svært ved at præcisere en ansøgning, forsøger Rigsarkivet at vejlede ansøgeren om, hvordan ansøgningen kan præciseres; det vil sige hvilke hjælpemidler, søgemidler og lignende, der kan benyttes. Denne sagsbehandling registreres ikke som en afgørelse.

Afslagsprocenterne, der ligesom de foregående år er lave, samt de i øvrigt foreliggende oplysninger om afslagene, giver ikke udvalget anledning til bemærkninger.

3.3. Andre betingelser for adgang

Rigsarkivet har oplyst, at der i 2020 blev indgivet politianmeldelse på grund af en mulig vilkårsovertrædelse i forbindelse med en dokumentarudsendelse på DR. Det drejer sig om mulig overtrædelse af arkivloven § 23, jf. § 40 og § 41, stk. 3 og stk.4, jf. § 51, idet to journalister, antageligt uberettiget og i strid med arkivloven og vilkåret for adgang til ikke umiddelbart tilgængeligt materiale, har sendt et brev til efterkommere af en person nævnt i materialet.

Den anførte håndhævelse af vilkår, der må anses for nødvendige for adgang til arkivalier i overensstemmelse med arkivlovens regler, giver ikke udvalget anledning til bemærkninger.

3.4. Afslag vedrørende strafferetligt materiale og 2. verdenskrig

En endnu større del af afslagene i 2020 end i 2019 handler om nyere strafferetligt materiale til brug for tv-serier, tv-dokumentarer, artikler og lignende fremstillinger ("true crime"). Der søges typisk om adgang ikke kun til dommen, men til straffesagens akter i øvrigt (afhøringsrapporter, gerningsstedsundersøgelsen, fotografier etc.). Afslagene er enten givet af Rigsarkivet under henvisning til arkivlovens § 23, stk. 1, om en tilgængelighedsfrist på 75 år for arkivenheder, som indeholder oplysninger om enkeltpersoners private forhold, eller fordi den afleverende myndighed ikke har givet samtykke, jf. arkivlovens § 24, stk. 1. Rigsarkivaren har i forbindelse med mødet med udvalget oplyst, at man efter omstændighederne vejleder pressens repræsentanter om adgangen retten aktindsigt efter bestemmelserne i retsplejelovens § 41, stk. 1 og stk. 2, nr. 2, der dog alene omfatter domme og kendelser, men ikke straffesagens øvrige akter.

Der er tilsvarende givet en del afslag på adgang til akter om 2. verdenskrig, for eksempel akter om Østfrontsfrivillige. Afslagene er givet under henvisning til arkivlovens § 23, stk. 1, og § 33, nr. 1, jf. § 27, fordi den afleverende myndighed (Politiets Efterretningstjeneste) ikke havde givet samtykke.

Afslagene er i overensstemmelse med den restriktive praksis Tilgængelighedsudvalget omtalte i beretningen for 2019 (pkt. 3.3.1. og 3.3.2.) og giver heller ikke i år udvalget anledning til bemærkninger.

4. Adgangen til læsesale og fjernlån

Tilgængelighedsudvalgets Beretning 22 om 2016 indeholdt et afsnit om indskrænkningerne i adgange til læsesalen og dermed også arkivmateriale. Et af forskningens medlemmer i udvalget havde oplyst, at det var et problem for forskningen, at Rigsarkivet havde indskrænket åbningstiderne på læsesalene. Landsarkiverne havde således kun to eller tre

ugentlige åbningsdage, væsentligt mindre end i Oslo og Stockholm, og der var lukket for fjernlån af ikke digitaliserede arkivalier fra før 1848. Der var i fagmiljøet enighed om, at det havde en selvforstærkende effekt for forskningen, herunder oplæringen af studerende, at det blev sværere og sværere at få adgang til arkivalier, ligesom det var vanskeligt for udenlandske forskere at anvende dansk materiale.

Rigsarkivaren henviste heroverfor til konserverings- og sikringsmæssige hensyn, og at en stigende del af de ældre arkivalier blev gjort tilgængelige på internettet via digitalisering - enten af de originale arkivalier eller af tidligere optagne mikrofilm - og at arkiverne i Norge har væsentligt flere ressourcer til arkivering og brugeradgang.

Forsker og forfatter Rasmus Dahlberg har i september 2021 sendt tilgængelighedsudvalget et indlæg offentliggjort i Morgenavisen Jyllandsposten den 9. juli 2021, hvor forskeren anfører, at det bliver stadigvæk vanskeligere for studerende og forskere at anvende arkiverne og få adgang til arkivalier på grund af indskrænkninger af læsesale, åbningstider (tre hverdage om ugen) og for lange ventetider og sagsbehandlingstider i forbindelse med bestillinger. Forskeren anfører, at det er ærgerligt for historieskrivningen, hvis historikerne holder op med at gå til kilderne, og at forskere og studerende med speciale i historie burde være Rigsarkivets kernebrugere, men at fokus synes at være forskudt til slægtsforskere og andre med ønske om at finde personrelaterede informationer, herunder på grundlag af de nye regler om egen acces (omtalt ovenfor under pkt. 1.2.).

Den praktiske adgang til arkivalier på læsesalene er afgørende for realiseringen af arkivlovens formål, der blandt andet er at stille arkivalier til rådighed for forskningsformål, jf. blandt andet arkivlovens § 4, nr. 3. Den nærmere tilrettelæggelse af driften af læsesalene, herunder åbningstiderne, må imidlertid forudsætte en afvejning af hensynet til forskerne (og deres studerende), og en lang række andre til dels modsatrettede hensyn til Rigsarkivets samlede ressourcer og bevaringen af arkivalier, herunder bemanningen på læsesalene, åbningstider, transport af arkivalier til fjernere læsesale (jernlån) og sikkerhedsforanstaltninger på læsesalene til imødegåelse af risikoen for tyveri, beskadigelse af og ulovlig kopiering af arkivalier på læsesalene. Afvejningen af de forskellige hensyn og driften af læsesalene er formentlig ikke blevet lettere af den øgede opmærksomhed på sikkerhed siden sagen om tyverier i en årrække indtil 2012 af arkivalier om retsopgøret efter besættelsen.

Det fremgår af Rigsarkivets hjemmeside, at læsesalen i Aabenraa er åben tirsdag og onsdag kl. 10-15, læsesalen i København tirsdag, onsdag og torsdag 9-18, læsesalen i Odense onsdag og torsdag 9-15 og læsesalen i Viborg tirsdag, onsdag og torsdag 9-16.

Tilgængelighedsudvalget har på denne baggrund endnu en gang drøftet spørgsmålet om adgang til arkivalier på læsesalene med rigsarkivaren, der i den forbindelse har oplyst, at antallet af besøgende på Rigsarkivets læsesale siden 2012 er faldet markant. Set over hele perioden er det samlede antal besøgende faldet med over 80 procent. En del af faldet

skyldes covid-19, men i perioden fra 2012 til 2016 (dvs. lang tid før covid-19) var der allerede indtruffet et fald på over 44 pct., hvilket således – sammen med konsekvenser af omprioriteringsbidraget – var begrundelsen for Rigsarkivets ændrede åbningstider i begyndelsen af 2017. Rigsarkivets læsesales åbningstider har ligget fast i de sidste 5 år (siden årsskiftet 2017) på nær i København, hvor den samlede åbningstid blev sat op i forbindelse med sammensmeltningen af læsesalen i København med Det Kgl. Bibliotek i Den Sorte Diamant. Rigsarkivet har forståelse for et ønske fra brugere rundt om i landet om endnu hyppigere og endnu længere adgang til læsesalene. Det må imidlertid ske inden for Rigsarkivets økonomiske rammer og under hensyn til udviklingen i antallet af besøgende på Rigsarkivets læsesale, hensynet til sikringen af arkivalierne og hensynet til udviklingen af Rigsarkivets online-tjenester. Rigsarkivet er positivt indstillet på fortsat at prioritere digitalisering af de hyppigst udlånte arkivalier. Rigsarkivet vil videre undersøge muligheden for og brugerinteressen i at tilpasse åbningstiderne og den bemandede vejledning i forhold til brugernes behov og ønsker. Rigsarkivet vil ligeledes fremadrettet se på, om der er særlige tilpasninger, der kan understøtte forskernes behov.

Forskningens medlemmer i Tilgængelighedsudvalget har hertil oplyst, at de nuværende i alt fire læsesales åbningstider, jf. ovenfor, er utilstrækkelige for forskerne og de studerende. Det er afgørende for forskningen, at læsesalenes åbningstider mv. tilpasses forskernes og de studerendes behov og ønsker, og at Rigsarkivet samarbejder herom med universiteterne og forskningsmiljøerne. Der er kun adgang til papirarkivalier på læsesalene, og kun en meget lille del af Rigsarkivets arkivalier er digitaliserede. Den digitalisering, som Rigsarkivet henviser til, kan ikke løse problemerne her og nu, men vil tage mange år. Det kan heller ikke løse forskningens problemer at prioritere digitaliseringen af de arkivalier, der anses for de mest efterspurgte, fordi forskningen hele tiden udvikler sig og undersøger nye områder. Den nuværende nedprioritering af adgangen til arkivalier på læsesalene medfører en risiko for, at Rigsarkivets betjening af de afleverende myndigheder og borgere, der søger adgang til private formål, kommer til at overskygge betjeningen af forskningen.

B. DE KOMMUNALE ARKIVER.

Rigsarkivet udsendte i 2019 i lighed med tidligere år et spørgeskema til samtlige 98 kommuner, der blev bedt om at indberette antallet og udfaldet af ansøgninger om benyttelse af ikke umiddelbart tilgængelige offentlige arkivalier efter arkivlovens bestemmelser.

Det fremgår af undersøgelsen, at samtlige kommuner bortset fra Holbæk Kommune og Ringkøbing-Skjern Kommune har returneret spørgeskemaet.

De 96 kommuner, der har svaret, angiver at have modtaget 1.019 henvendelser, hvoraf 1.000 er blevet imødekommet.

Der foreligger i lighed med de forrige år ingen oplysninger i Rigsarkivets rapport om sagsbehandlingstiden i kommunerne.

Rigsarkivaren har i forbindelse med mødet med udvalget oplyst, at man ikke har systematiske oplysninger om de typer af sager, hvor kommunerne træffer afgørelse, men at der ud fra Rigsarkivets halvårslige drøftelser med de kommunale arkiver om opgaveløsningen ikke er noget, der tyder på, at sagsbehandlingen i kommunerne afviger nævneværdigt i type eller praksis i forhold til Rigsarkivet.

Oplysningerne om de kommunale arkiver giver ikke udvalget anledning til bemærkninger.

IV. SAMMENFATNING

De udskudte afleveringer af arkivalier fra Udenrigsministeriet, Aarhus BSS, Aarhus Stift og Aarhus Universitet på grund af hyppig administrativ brug har ikke givet Tilgængelighedsudvalget anledning til bemærkninger.

Rigsarkivet har i forbindelse med tilsyn konstateret, at statslige myndigheder ikke i tilstrækkeligt omfang anmelder nye it-systemer, men at det indtil videre har vist sig, at det kun har berørt en relativt lille mængde bevaringsværdige data. Rigsarkivet har endvidere konstateret og påtalt uhjemlede kassationer af arkivmateriale fra Advokatsamfundet, Sundhedsstyrelsen og Statens Seruminstitut, Sundheds- og Ældreministeriet og Finansministeriet. Det anførte har ikke givet Tilgængelighedsudvalget anledning til bemærkninger, bortset fra at enkelte af de uhjemlede kassationer (materialet fra Danmarks Nationalbanken om foranstaltninger mod hvidvask og materialet fra Sundheds- og Ældreministeriet om kræftpatienters oplevelser), der ikke skyldes Rigsarkivet, forekommer særligt uheldige.

Fastsættelse af længere tilgængelighedsfrister for arkivmateriale fra Danmarks Nationalbank, Lægemiddelstyrelsen, Udenrigsministeriet og Aktionsstyrkens arkiv fra Politiets Efterretningstjeneste har ikke givet udvalget anledning til bemærkninger.

En svag stigning i antallet af fristoverskridelser og forsinkelse af sagsbehandlingen på grund af covid-19 i forhold til tidligere år har ikke givet udvalget anledning til bemærkninger. Rigsarkivets fokus på sagsbehandlingstiderne fortsat må anses for særdeles tilfredsstillende.

Afslagsprocenterne, der ligesom de foregående år er lave, samt de i øvrigt foreliggende oplysninger om afslag på adgang til materiale, der ikke er umiddelbart tilgængeligt, har ikke givet udvalget anledning til bemærkninger.

En endnu større del af afslagene i 2020 end i 2019 handler om nyere strafferetligt materiale til brug for tv-serier, tv-dokumentarer, artikler og lignende fremstillinger ("true crime") og akter om 2. verdenskrig. Afslagene er i overensstemmelse med den restriktive praksis Tilgængelighedsudvalget omtalte i beretningen for 2019 og giver heller ikke i år udvalget anledning til bemærkninger.

Tilgængelighedsudvalget har efter en henvendelse fra forsker og forfatter Rasmus Dahlberg ligesom i forbindelse med Beretning 22 om 2016 drøftet spørgsmålet om adgang til arkivalier på læsesalene med rigsarkivaren. Forskningens to repræsentanter i Tilgængelighedsudvalget har oplyst, at det er opfattelsen i forsknings- og universitetsmiljøer, at de nuværende i alt fire læsesales åbningstider, utilstrækkelige for forskerne og de studerende, og at det er afgørende for forskningen, at læsesalenes åbningstider mv. tilpasses forskernes og de studerendes behov og ønsker. Der er kun adgang til papirarkivalier på læsesalene, kun en meget lille del af Rigsarkivets arkivalier er digitaliserede, og forskningen udvikler sig og undersøger nye områder hele tiden. Der henvises i øvrigt til afsnit A.4. ovenfor.

Oplysningerne om de kommunale arkiver har ikke givet udvalget anledning til bemærkninger.

Næstved, den 4. juli 2022

Anders Martin Jensen
Formand